

‘Arme boeren moeten zaaizaad kunnen uitwisselen’

Voor veredelingsbedrijven en onderzoekers scheelt het nogal of ze nieuwe rassen vrij mogen gebruiken of ervoor in de buidel moeten tasten. Hoe het intellectueel eigendomsrecht eruit ziet is dus van groot belang, ook voor ontwikkelingslanden. ‘Arme boeren moeten onderling zaaigoed kunnen uitwisselen in het belang van de voedselzekerheid’, aldus onderzoeker Bram de Jonge.

In Nederland is het debat rond intellectueel eigendom in de veredelingsindustrie *hot*, vertelt onderzoeker Bram de Jonge van Wageningen International. ‘Het gaat om het gebruik van kwekersrecht en patentrecht en de spanning daartussen.’

Wanneer een veredelingsbedrijf een nieuwe variëteit van een gewas heeft ontwikkeld, heeft dat bedrijf – afhankelijk van het gewas – 25 of 30 jaar alleenrecht op de verkoop van dat zaad. Andere bedrijven mogen volgens het kwekersrecht de variëteit wel vrij gebruiken om mee te kruisen.

Door de biotechnologie is het echter vanzelfsprekend geworden om genen en eigenschappen te patenteren. Dat geeft de uitvinder het recht om zijn vondst twintig jaar lang exclusief te benutten en commercieel te exploiteren. ‘Grote veredelingsbedrijven ondersteunen het patentrecht omdat ze daarmee hun investeringen kunnen terugverdienen. Naast dat ze veel patenen hebben, hebben ze ook advocaten die op zoek gaan naar patentinbreuken’, vertelt De Jonge. Door de slinkende hoeveelheid vrij toegankelijk materiaal, wordt de

speelruimte voor kwekers steeds kleiner. ‘In Nederland gaan er daarom steeds meer stemmen op om het recht om beschermd materiaal te gebruiken voor verdere veredeling door te trekken naar het patentrecht. Al beschouwt de biotechnologiesector iedere verzwakking van het patentrecht als een gevaar.’

In ontwikkelingslanden werpt intellectueel eigendomsrecht nog meer lastige vragen op. ‘Westerse bedrijven hebben meer kennis en geld en kunnen vaak beschikken over uitgebreide genenbanken. Veel van het genetische materiaal dat ze gebruiken en patenteren, komt uit ontwikkelingslanden. In 1992 zijn er afspraken gemaakt om die landen mee te laten profiteren van gebruik van dat materiaal, maar dat uitvoeren is ingewikkeld. Soms gaat het om materiaal dat eeuwen geleden is verzameld. Bovendien is het moeilijk om te zorgen dat die afspraken worden nageleefd.’

Humanitaire licentie

Om de uitwisseling van genetisch materiaal niet nog moeilijker te laten worden, moeten zaken als toegang en *benefit-sharing* goed

worden geregeld, benadrukt De Jonge, die is betrokken bij een pilotproject dat moet bijdragen aan de millenniumdoelen. Hij nam daarvoor de invloed van intellectueel eigendomsrechten in de landbouw onder de loep, samen met met collega’s uit Oeganda die de situatie in hun land onderzochten. De uitkomsten worden deze zomer aan de staatssecretaris van Ontwikkelingssamenwerking gepresenteerd. Eén van de uitkomsten is volgens De Jonge dat de Nederlandse onderzoeksector nauwelijks aandacht besteedt aan de gevolgen van intellectuele eigendomsbescherming op de toegankelijkheid van kennis en technologie. ‘Dat veroorzaakt bijvoorbeeld problemen voor het gebruik van technologie bij humanitaire projecten. Vaak is er geen geld voor de behorende licenties en onderhandelingskosten.’ Het Internationaal Aardappelcentrum in Peru kon drie jaar geleden ook niet aan genetisch materiaal komen dat Wageningen UR uit onderzoek in samenwerking met het bedrijfsleven had verkregen. ‘Inmiddels loopt Wageningen UR samen met de Amerikaanse Cornell University voorop met het beschikbaar maken van nieuwe aardappeltechnologie aan dit instituut middels een humanitaire licentie. Daarmee kan kennis en technologie gratis worden ingezet voor ontwikkelingsdoelen’, legt De Jonge uit. Verder zijn de vraagstukken rondom intellectueel eigendom in ontwikkelingslanden vaak van een andere aard dan hier. ‘In het westen gaan we uit van productie voor de markt, waarmee mensen geld verdienen. Daar hoort een formeel zaadsysteem bij. Maar in ontwikkelingslanden is het informele systeem, waarbij boeren zelf zaad bewaren of met de burendelen, veel belangrijker. Dat valt niet echt te formaliseren.’ Binnenkort start een nieuw NWO-project, dat het effect van verschillende intellectueel eigendomsrechten op zaadsystemen en de ontwikkeling van verbeterd zaaigoed onderzoekt in Ethiopië, Kenia en Zuid-Afrika. De Jonge: ‘Per land en gewas ligt de verhouding tussen formeel en informeel anders. Dat betekent dat er een gedifferentieerd beleid nodig is om de voedselzekerheid te garanderen en tegelijkertijd de productie van verbeterd zaaigoed te stimuleren.’

‘In het westen gaan we uit van productie van zaden voor de markt, maar in ontwikkelingslanden is het informele systeem veel belangrijker.’

Contact:

bram.dejonge@wur.nl
0317 - 48 30 77